

A Napút legelső száma 1999 januárjában jelent meg.¹ E folyóirat minden egyes számának címlapján, mintegy a választott név magyarázatául, kezdettől fogva szerepel egy Fazekas Mihálytól (1766–1828) kölcsönzött idézet: „A szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát Napútnak.” A debreceni költő idézett mondata az 1826. évi *Debreceni Magyar Kalendáriumból* való. Ott a tágabb kontextus így hangzik:²

„Annyi bizonyos, hogy a Nap tavaszkezdettől fogva nyárkezdetig naponként feljebb-feljebb láttatik járni észak felé, attól fogva lejjebb-lejjebb dél felé, egész télkezdetig: ezt a szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát **Napútnak** (*Ecliptica*). Ezen az úton jár a Hold is, hol feljebb, hol lejjebb tartván, ezen járnak a bujdosó csillagok is. Minthogy pedig a Nap ezen tetsző útját 12 hónap alatt végzi el, a Napút 12 egyenlő részre osztódott, és mindegyik részen egy-egy csillagzat szerkesztetett össze, úgymint: Kost Bika, Kettős, Rák; az Oroszlánt váltja fel a Szűz; Mérőt Skorp, Nyilazó, Bak, Vizező s a Halak. Ezeket közönségesen égi jegyeknek nevezik (*Signa Zodiaci* vagy *Eclipticae*), lehet **Napút** jegyeinek is nevezni.”

A Napút első számának nyitó esszéje, Sebeők János *Napútanc* című írása is a folyóirat címét volt hivatott körüljárni. A továbbiakban is törekedtek arra a szerkesztők, hogy a Napút címet irodalmi vagy képzőművészeti vonatkozásokkal értelmezzék. Az első évfolyam 6. számában Hagymás István *A Napútfestő pillangói; Magfestészet* című esszéje Csontváry Kosztka Tivadart (1853–1919) hozta kapcsolatba a folyóirat címével.³ A látomásos festő ugyanis azt írta önéletrajzában, hogy pályája kezdetén egy hang azt mondta neki, hogy „Te leszel a világ legnagyobb **Napút** festője, nagyobb Raffaelnél.” Csontváry a plein air festészetet kívánta ekként megnevezni. Visszaemlékezése szerint, amikor Taorminába sietett, már tisztában volt azzal, hogy az ott készülő műve „lesz a világnak a legszínesebb **Napút**-festménye.” A Napút folyóiratot kiadó Cédus Művészeti Alapítvány neve tehát kapcsolatba hozható a Naputat bejáró festővel, annak *Magányos cédrus* (1907) című alkotása kapcsán.

A Napút, illetve a Napnak útja megnevezés további előfordulásából szemelgetünk az alábbiakban. A magyar szó megfelelője a szótárakban latinul: *cursus vel orbita solis*; németül: *die Sonnenstrasse, der Sonnenweg*. Az ókori képzetek szerint a Napúton halad végig az esztendő során az isteni személyként elképzelt Nap.⁴ Az ekliptika onnan kapta görögül a nevét, hogy az eklipszisek, azaz a teljes napfogyatkozások idején volt látható, hogy a Nap melyik csillagképben jár az égen.

Az eklipticát Apáczai Csere János 1653-ban kiadott *Magyar encyclopaediája* nevezte először magyarul a Nap útjának: „Ennek (mivel a bujdosó csillagok té-s-tová tántorgások miá 10 vagy 12 darabni szélesség tulajdoníttatik néki) középső vonása (*via Solis, ecliptica*) **Nap útjának**.⁵

Johann Arndt (1555–1621) német evangélikus író és prédikátor teljes szövegével 1610-ben kiadott, *Vier Bücher vom wahren Christentum* című, azaz az igaz keresztyénségről szóló négy könyve, a protestáns kegyességi irodalom egyik alapműve volt a XVII. században.⁶ Nálunk 1742-ben jelent meg ennek a könyvnek a teljes magyar fordítása.⁷ Arndt munkájának negyedik könyve a természetről szól. Ebben a csillagászati ismeretek is helyet kaptak. A magyar fordításban ezt olvashatjuk a napról.

¹ Napút, 1999. január, I. évfolyam 1. szám: *A természet*.

² *Esmerkedés a csillagos éggel*. = Fazekas Mihály *Művei*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 229–230.

³ Napút, 1999. július–augusztus, I. évfolyam 6. szám: *A Napútfestő*.

⁴ Szentmártoni Szabó Géza, *Naputazás négyes fogaton*, Napút, 2011. március, 2. szám, 3–6.

⁵ Apáczai Csere János, *Magyar encyclopaedia*, Utrecht, 1653, 94.

⁶ Johann Arndt, *Vier Bücher vom wahren Christentum 1–4*, Braunschweig-Magdeburg, 1606–1610.

⁷ Arndt Jánosnak a Luneburgi Fejedelemségnek fő superintendensének *Az igaz keresztyénségről írott négy könyvei*, [Sopron], 1741, 817.

„Méltán csudálkozhatik azért minden ember a Napnak bizonyos futásán, melyből még a pogányok is megismérték, hogy kell olyan Istennek lenni, oly örökké való elmének, mely a Napnak oly bizonyos futását rendelte. Mert a Nap megtartja bizonyos futását, és nem mégyen tovább, vagy a célon kívül, melyet Isten nékie tett, se magasabban, se alább. Bizonyos útja vagon az égen, melyet hívnak, viam solis ad lineam Ecclipticam, vagy **Nap útjának**. Ez útban marad ő állhatatosan.”

Az erdélyi Mátyus István (1725–1802) orvos és polihisztor *Ó és új diaetetica* című, 1791-ben kiadott könyvében, az égitestek influxusairól szólván, azt fejtegette, hogy az asztrológusok „Elhitették az együgyű emberekkel, hogy az elnevezett csillagzatoknak, kivált a **Nap útjában** esőknek, melyet Zodiacusnak neveztek, mind külön-külön természetű erejek van, és asszerint munkálódnak e földi dolgokba; nevezetesen azon climákba és helységekbe, melyek felett állanak.”⁸

A Révkomáromban kiadott *Mindenes Gyűjtemény* 1792-es kötetében, *Az égről és csillagokról* szóló fejezetében is előjön az ekliptika magyar megnevezése.⁹

„A legnevezetesebb csillagokat osztják az égvizsgálók hatvan *constellációkra* v. csillagzatokra. Ezek közül tizenkettő vagon az *Eclipticán*, v. a **Napnak útján**, huszonegy az égnek északi, huszonhét pedig annak déli részén.”

A XIX. században általánossá válik a magyar nyelvű, csillagászzal foglalkozó könyvekben a Napút megnevezés. Fábíán József (1762–1825) veszprémi református lelkész *Természeti tudomány a köznépnek* című, 1803-ban kiadott ismeretterjesztő könyvében így írt a nap pályájáról:¹⁰

„Minthogy a Napnak napnyugotról napkeletre való mindennapi elébb nyomulását igen régen észrevették, nevezték azt a linéát, mint már feljebb is megjegyzettem, melyen a nap az égen menni látszott, Eccliptikának, vagy **Nap útjának**. A napnak ezt az útját az esztendőnek 12 holdnapjai szerént egyenlő részekre osztották fel, olyan formán, hogy a Nap minden holdnapban egy egy részen mégyen által a maga futásában.”

Johann Huebner (1668–1731) német geográfus 1736-ban kiadott, 1816-ben magyarul megjelent helynév lexikonában már maga a Napút szó szerepel:¹¹

„*Ekliptika. Napút*, egy a legnagyobb körök közül, melyek a föld és ég golóbcisai körül képzeltenek; ezen kör görbén húzatik az említett golyóbcisok körül, az egyenlítő kört 2 ellenben által álló pontokban keresztül vágja, és észak s dél felé egész a fordító körökig kiterjed. Azért neveztetik **Napútnak**, mert azon utat megmutatja, melyen a nap mozdulni látszik.”

Obernyik László (?–1849) etyeki református prédikátor, az 1822. esztendő meleg teléről és forró nyaráról a *Tudományos Gyűjteményben* értekezve, említette meg többször is a Nap útját, de kárhoztatta a hozzá kapcsolódó asztrológiai képzeteket:¹²

„Az ember a bujdosó csillagok járásait, a' Holdnak megtelését, elfogyását, a **Napnak útját**, és innen az esztendő négy szakaszainak folyvást való elkövetkezéseket eszébe veheti, kitanúlhatja, s meghatározhatja ugyan; de hogy valamely esztendőnek négy szakaszai szárazok lesznek-e vagy nedvesek, hidegek-e vagy melegek? és a levegő-égből micsoda változások érdekeljék földünket? azt az idők változásait hatalmasan igazgató Isten tőlünk

⁸ Mátyus István, *Ó és Új diaetetica azaz az életnek és egészségnek fenntartására és gyámolgatására Istentől adattatott nevezetesebb természeti eszközöknek való elszámlálása, 1. kötet*, Pozsony, 1787, 294. (II. könyv, IV. rész.)

⁹ *Az égről és csillagokról*. = *Mindenes Gyűjtemény*, VI-dik darab, Komárom, 1792, 4.

¹⁰ Fábíán József, *Természeti tudomány a köznépnek*, Veszprém, 1803, 186.

¹¹ Johann Huebner, *Mostani és régi nemzeteket, országokat, tartományokat, városokat, emlékezetre méltó mezővárosokat, helységeket, folyókat, tavakat, tengereket, öblöket, fokokat, szigeteket, hegyeket, erdőket, barlangokat, pénzeket, mértékeket, s t. e. f. esmértető lexikon, második darab*, Pest, 1816, 132.

¹² Obernyik László, *Az elmúlt 1822-dik meleg télről és forró nyarról*. = *Tudományos Gyűjtemény*, X. kötet, Pest, 1824, 84.

bölcsen eltitkolta.” [...] A chaldeusokról az egyiptomiakra, ezektől ismét az eleitől fogva más nemzetek felett babonát, s hazugságot kedvelő görögökre menvén által az astronomia, nem egyebet csináltak, hanem a **Nap útján** lévő 12 jegyeknek, és a planétáknak különös erőket hazudván, s költeményeket koholván, az együgyűbb embereknek csillagok és bálványok imáadására tágas utat készítettek. Azt hírtették ugyanis, hogy a **Nap útján**, a Zodiacuson eső csillagzatok különös erőket közlenek azon föld részével, amely felett állanak.”

A Föld forgástengelye, amely napkörüli pályájának síkjával, az ekliptikával 66½ fokos szöveget zár be, lassan elfordul egy képzeletbeli kúp palástja körül. Ennek a precesszióknak nevezett folyamatnak látszólagos következményeit Nyíri István (1776–1838), a Sárospataki Református Kollégium filozófia-professzora ismertette 1831-ben megjelent segédtudományi könyvében.¹³

„Az ekliptika jegyeit és a csillagzat-jegyeket meg kell különböztetni, p. o. a Kos-jegy és a Kos-csillagzat most már más. A Kos-jegy a tavaszi napéjegyenlőségtől a **Nap útjának** 1/12 része. De az éjegyenlőség pontja minden 70 esztendő alatt szinte egy gráduskát menvén a **Napútban** előre: Hipparchustól ólta (128 évvel Kr. előtt, ezen század elsőjéig 1921 esztendő alatt) 27 grád.º 7’ min. és így csaknem 30 grádust vagy egy egész jelt ment előre, a Halakba. A Kos-jegy tehát a **Nap útja** szerént most már tulajdonképpen a Halakban van, és nem az általunk megesmért Kos csillagzatjában. Itt volt az Hipparchus idejében, de azólta elébb mozdult.”

Ez előbbieken említett Hipparkhosz (Kr.e. 160. k.–Kr.e. 125. k.) ógörög csillagász ismerte fel, hogy a tavaszpont, azaz az égi egyenlítő és a Napút egyik metszéspontja apránként nyugat felé vándorol az égi egyenlítő 360 fokra osztott körén, amelyet 25 920 év alatt jár végig. A Napút folyóiratban tehát joggal szerepelnek évente a neves hetvenesek, akik már megélték e kozmikus világév egy napját. Mindezek magyarázatául hadd idézzek egy ide vonatkozó részletet Várkonyi Nándor (1896–1975) *Sziriat oszlopai* című, 1942-ben írt kultúrtörténeti könyvéből:¹⁴

„Tudjuk, hogy az emberiség meg nem határozható idő óta csillagvallásban élt, és élete szakadatlan szertartását az égitestek mozgásához igazította, hogy beilleszkedjék a »kozmosz harmóniába«. Számon tartotta az idő múlását, vagyis naptára volt, és pedig kétféle. Az egyik a földi idő alapult, a Föld Nap körüli kerengésén s a tengelye körüli forgásán, valamint a holdmozgáson, és legnagyobb periódusa az esztendő. A másik naptár a »világidő« mérte, melynek ciklusait a Naprendszernek az ekliptikán, illetve az Állatkörön való haladása, a precesszió szolgáltatja, s egy köre kitesz 25 920 évet. Ez a »világév«, ennyi idő alatt halad át a Nap az Állatkörön, s minthogy az Állatkör 12 csillagképből áll, a »világhónap« az egész ciklusnak tizenketted része: 2160 év. A számítás természetesen csillagászati, csak határidőket jelöl; sem a »világévek«, sem a »világhónapok« nem válnak el egymástól ily esztendőnyi pontossággal. [...] A nyert adatok igen jól összeegyeztethetők az egyiptomiak naptár-csillagászatával. A Bika csillagkép ún. »korszaka«, vagyis precessziós »világhónapja«, kereken számítva, i. e. 4500-tól 2300-ig tartott (pontosan 4518-tól 2358-ig). [...] A kultusz és a naptár összefonódása alapján a Bika-korszaknak Egyiptomban a Bika csillagkép világhónapjának végéig, kereken i.e. 2300-ig *kell* tartania, s akkor átadnia helyét a Kos korszakának. A Kos azonban később, 2000 körül lép »uralomra«, de mert az efféle »csere« sohasem történik naptári pontossággal, az előző 300 évet a Kos-kor átmeneti, inkubációs idejének nevezhetjük. Csillagászatilag i. e. 200 körül zárult, de a görög Ptolemaioszok uralma némiképp idő előtt, 300 táján veti végét az Ámun-kos hivatalos kultuszának.”¹⁵

¹³ *A tudományok öszvességének második kötete, a történelmi segédtudományok*, rendbe szedte Nyíri István a Sárospataki Kollégiumban a filozófiának közönséges tanítója, Sárospatak, 1831, 38.

¹⁴ Várkonyi Nándor, *Sziriat oszlopai*, Magvető Kiadó, Bp., 1972, 171, 176–177.

¹⁵ A kos-kultuszhoz: Szentmártoni Szabó Géza, *A Napút az ókortól napjainkig*, Napút, 2014, 8. szám, 3–13.

Jóllehet a XVIII. század végére már elterjedt ismeret volt az, hogy a Napút valójában a föld éves útja a nap körül, ám a költészetben a régi képzetek tovább éltek. Pálóczi Horváth Ádám (1760–1820), a neves hagyományörző költő 1791-ben, a *Legrövidebb nyári éjtszaka*, című könyvében versbe szedte az nyári napforduló éjszakai óráit, s bennük a Napút is többször szóba kerül.¹⁶

Tíz óra

Azoknak a lakosoknak, akik a **Nap útjában**

Laknak; mivel földszínt fekszik e nagy tengely, hosszában;
Úgy látszik, úgy kel, s úgy nyugszik e két Göncöl szekere,
Valamint a több csillagok fent csillogó ezere.

Tizenegy óra

Mivel most, mikor leghosszabb a nap, s kezdődik a nyár,
A világ tengelye körül a Nap oly magasan jár,
Hogy nyolc óránál több időt nem múlat a föld alatt;
Északi résznek hívatik pedig az a sarkalat;
Mely a végső csillagától a kis medve farkának
Tart a legfelső fokáig a **Napút** grádicsának.

Baróti Szabó Dávid (1739–1819) költő és műfordító 1813-ban megjelent Aeneis-fordításában az eposz Augustus császárt magasztaló sorait (VI, 795–797.) hosszan magyarítva beszél a napútról:¹⁷

Proferet imperium; iacet extra sidera tellus,
Extra anni **solisque vias**, ubi caelifer Atlas
Axem umero torquet stellis ardentibus aptum.

Túl terjed birodalma; kívül rándúlt el azon föld
A' csillagzatokon, a **Napnak** túl vagy **útján**,
S a' kerek esztendő forgásán; ott, az hol Átlás,
Bő vállán, az egek csillagzó tengelye fordul.

A Napút képzete néha-néha a legnagyobb magyar költőknél is megjelent. Berzsenyi Dániel (1776–1836), *Barátimhoz* című, 1805 körül szerzett verse 3. strófájában ekként:

A' szilaj lélek, rekeszét kitörvén,
A' **Nap útján** túl magasan csapongott,
S mint az aetherben lakozó rideg sas,
Földre se nézett.

Petőfi Sándor 1846-ban írt, Száll a felhő kezdetű népies versében is felbukkan a Napút képe, jóllehet itt inkább az égitest mindennapi útjáról lehet szó:

---

¹⁶ Pálóczi Horváth Ádám, *Legrövidebb nyári éjtszaka, melyben leiratik egy olyan csillagvizsgálónak beszélgetése, aki a múlt 1787-dik esztendőben, nyár kezdetkor, az égitesteket csudálkozva nézegeti, azoknak forgásaikat leírja, és az isméretesebb csillagzatok neveit a régi pogányok költeményjeiből, a nagyjából magyarázza*, Pozsony, 1791, 28, 30, 34, 35, 46.

¹⁷ Virgilius *Eneisse*, fordította Baróti Szabó Dávid. Második kötet, Pest, 1813, 42.

Száll a felhő magasan, magasan,
Az én rózsám messze van, messze van;
Száll a felhő nyugatra, nyugatra,
A **Napnak** is arra van az **útja**.

Arany János pedig egyik főművében, az 1848-ben írt, *Toldi estéje* első énekének 1. strófájában említi meg az őszi napéjegyenlőség utáni Naputat:

Őszbe csavarodott a természet feje,
Dérré vált a harmat, hull a fák levele,
Rövidebb, rövidebb lesz a **Napnak útja**,
És hosszúkat alszik rá, midőn megfutja.

A XIX. század második felétől napjainkig már szinte csak az antik szerzők műfordításaiban esik szó a napútról. Baksay Sándor (1832–1915) református püspök, író, költő, műfordító 1869-ben, még kunszentmiklósi lelkészsége idején készítette el Lucanus-fordítását.¹⁸ A *Pharsalia* című eposzban a IX. könyv 660. sorától kezdve Perseusról esik szó, akit Minerva repít át az égbolton. A mitológiai hős Libya felett jut el a napúthoz (IX, 691):

Itque super Libyen, quae nullo consita cultu
Sideribus Phoeboque vacat; premit **orbita Solis**
Exuritque solum, ...

És Libyán repül át, mely nincs gabonára mivelve;
Csillagok és sugarak tűznek rá; vágja **Nap útja**
S égeti földszínét. ...

Muraközy Gyula (1919–1991) 1979-ben fordította Statius *Silvae*, azaz az *Erdők* című könyvét magyarra. Ebben a III. könyv 3 részének 55. sorában említődik a nap útja.¹⁹

Servit et astrorum velox chorus, et vaga servit
Luna, nec injussi toties redit **orbita Solis**.

Szolga a gyors, rohanó csillag-kar, szolgál a hold is,
S körbe a **Nap** se parancs nélkül jár annyiszor **útján**.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy a Napút háromféle jelentést hordoz magában: Először a nap mindennapos útját, amelyet a mitológiában a Nap kocsijával és Phaëthon történetével jelenítettek meg. Másodszer a Nap 12 hónapon át tartó éves útját az állatövben, amely az asztrológiával állt és áll ma is szoros kapcsolatban. Harmadszor pedig a Nap 25 920 esztendő tavaszponti vándorútját, amely tizenkétszer 2160 évig tartó periódusaival, a belátható történelem során az Ikrek, a Bika, a Kos, a Halak, és manapság a Vízöntő csillagképet érintve, különböző vallási kultuszok és ezoterikus képzetek alapja lett. A Napút folyóirat elnevezése tehát a tudományosságot és a képzelet színes birodalmát egyaránt magában foglaló, meglehetősen széles jelentéstartalmat hordoz.

---

¹⁸ Marcus Annaeus Lucanus *Pharsaliája*, fordította Baksay Sándor, Pest, 1869, 224.

¹⁹ Publius Papinius Statius, *Erdők latinul és magyarul*, fordította és a jegyzeteket írta Muraközy Gyula, a bevezetőt írta Hegyi György, Bp., 1979, 178–179.